

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 9ης Δεκεμβρίου 2010*

Στην υπόθεση C-568/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, υποβληθείσα από το Rechtbank Assen (Κάτω Χώρες) με απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Δεκεμβρίου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie,

Van Spijker Infrabouw BV,

De Jonge Konstruktie BV

κατά

Provincie Drenthe,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.N. Cunha Rodrigues (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, A. Arabadjiev, A. Rosas, A. Ó Caoimh και P. Lindh, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Cruz Villalón
γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- οι Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie, Van Spijker Infrabouw BV και De Jonge Konstruktie BV, εκπροσωπούμενες από τον H. Hoogwout, advocaat,
- η Provincie Drenthe, εκπροσωπούμενη από τους M. Mutsaers και A. Hoekstra-Borzymowska, advocaten,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Wissels και τον Y. de Vries,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους M. Κωνσταντινίδη και S. Νοë,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2010,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 1, παράγραφοι 1 και 3, και 2, παράγραφοι 1 και 6, της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της συνάψεως συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων (ΕΕ L 395, σ. 33), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992 (ΕΕ L 209, σ. 1, στο εξής: οδηγία 89/665).

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς όπου οι Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie, Van Spijker Infrabouw BV και De Jonge Konstruktie BV (στο εξής: Combinatie) αντιδικούν με την Provincie Drenthe (Επαρχία του Drenthe, στο εξής: Provincie), σχετικά με την ανάθεση μιας συμβάσεως δημοσίων έργων.

Το νομικό πλαίσιο

Η ρύθμιση της Ένωσης

- 3 Κατά την πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 89/665:

«Εκτιμώντας ότι, δεδομένης της συντομίας των διαδικασιών σύναψης συμβάσεων του δημοσίου, οι αρμόδιες για την προσφυγή αρχές πρέπει να είναι εξουσιοδοτημένες να λαμβάνουν προσωρινά μέτρα αναστολής της διαδικασίας σύναψης της συμβάσεως ή της εκτέλεσης των αποφάσεων που έχουν ενδεχομένως ληφθεί από την αναθέτουσα αρχή· ότι, λόγω της συντομίας των διαδικασιών αυτών, απαιτείται η επείγουσα αντιμετώπιση των προαναφερομένων παραβάσεων».

- 4 Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 89/665 ορίζει:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, έτσι ώστε, όσον αφορά τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των οδηγιών 71/305/ΕΟΚ, 77/62/ΕΟΚ και 92/50/ΕΟΚ, οι αποφάσεις των αναθετουσών αρχών να υπόκεινται στην άσκηση αποτελεσματικών και, ιδίως, όσο το δυνατόν ταχύτερων προσφυγών, σύμφωνα με τους όρους που τίθενται στα ακόλουθα άρθρα καθώς και, ιδίως, στο άρθρο 2, παράγραφος 7, στην περίπτωση όπου οι αποφάσεις αυτές παραβιάζουν την κοινοτική νομοθεσία στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων ή τους εθνικούς κανόνες που θέτουν σε εφαρμογή την κοινοτική νομοθεσία

[...]

3. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι διαδικασίες προσφυγής μπορούν να κινηθούν, σύμφωνα με προϋποθέσεις που μπορούν να καθορίζουν τα κράτη μέλη, τουλάχιστον από οποιοδήποτε πρόσωπο που έχει ή είχε συμφέρον να του ανατεθεί συγκεκριμένη σύμβαση κρατικών προμηθειών ή δημοσίων έργων και το οποίο υπέστη ή ενδέχεται να υποστεί ζημία από μια εικαζόμενη παράβαση. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτούν από το πρόσωπο που επιθυμεί να χρησιμοποιήσει τη διαδικασία αυτή να ενημερώνει προηγουμένως την αναθέτουσα αρχή για την εικαζόμενη παράβαση και για την πρόθεσή του να ασκήσει προσφυγή.»

5 Το άρθρο 2, παράγραφοι 1 έως 6, της οδηγίας 89/665 έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα μέτρα που λαμβάνονται όσον αφορά τις διαδικασίες προσφυγής που ορίζονται στο άρθρο 1 να προβλέπουν τις αναγκαίες εξουσίες προκειμένου:

α) να λαμβάνονται, το συντομότερο δυνατόν και με την επείγουσα διαδικασία, προσωρινά μέτρα για να επανορθωθεί η εικαζόμενη παράβαση ή να αποτραπεί η περαιτέρω ζημία των θιγομένων συμφερόντων, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που αναστέλλουν ή επιτρέπουν την αναστολή της διαδικασίας σύναψης της εν λόγω σύμβασης του δημοσίου ή της εκτέλεσης οποιασδήποτε απόφασης λαμβάνεται από τις αναθέτουσες αρχές·

β) να ακυρώνουν ή να επιτρέπουν την ακύρωση των παράνομων αποφάσεων, και ιδίως να καταργούν τις τεχνικές, οικονομικές και χρηματοδοτικές προδιαγραφές που εισάγουν διακρίσεις και περιλαμβάνονται στα έγγραφα με τα οποία καλούνται οι ενδιαφερόμενοι να συμμετάσχουν στον διαγωνισμό, στις συγγραφές υποχρεώσεων ή σε οποιοδήποτε άλλο έγγραφο που έχει σχέση με τη διαδικασία σύναψης της συγκεκριμένης σύμβασης·

γ) να επιδικάζουν αποζημίωση στα ζημιωθέντα από την παράβαση πρόσωπα.

2. Οι εξουσίες που προβλέπονται στην παράγραφο 1 μπορούν να ανατίθενται σε ξεχωριστές αρχές υπεύθυνες για διαφορετικές πτυχές των διαδικασιών προσφυγής.

3. Οι διαδικασίες προσφυγής δεν πρέπει να έχουν απαιτητήτως, αυτές καθ' εαυτές, αυτόματα ανασταλτικά αποτελέσματα επί των διαδικασιών σύναψης των συμβάσεων στις οποίες αναφέρονται.

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι οι υπεύθυνες αρχές, εξετάζοντας αν πρέπει να λάβουν προσωρινά μέτρα, μπορούν να λαμβάνουν υπόψη τους τις πιθανές συνέπειες αυτών των μέτρων για όλα τα συμφέροντα που ενδέχεται να ζημιωθούν, καθώς και το δημόσιο συμφέρον, και να αποφασίζουν να μην τα χορηγήσουν αν οι αρνητικές συνέπειες μπορεί να είναι σοβαρότερες από την ωφέλειά τους. Η απόφαση να μην χορηγηθούν προσωρινά μέτρα δεν θίγει τα άλλα δικαιώματα που διεκδικεί ο αιτών τα μέτρα αυτά.

5. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι, οσάκις ζητείται αποζημίωση για τον λόγο ότι απόφαση ελήφθη παρανόμως, πρέπει πρώτα να ακυρώνεται η προσβαλλόμενη απόφαση από μια αρμόδια προς τούτο αρχή.

6. Τα αποτελέσματα της άσκησης των εξουσιών που προβλέπονται στην παράγραφο 1 επί της σύμβασης που ακολουθεί την ανάθεση μιας σύμβασης δημοσίου θα καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο.

Εκτός από την περίπτωση κατά την οποία μια απόφαση πρέπει να ακυρωθεί προτού χορηγηθεί αποζημίωση, ένα κράτος μέλος μπορεί επίσης να προβλέπει ότι, μετά τη σύναψη της σύμβασης που ακολουθεί την ανάθεση της σύμβασης του δημοσίου, οι εξουσίες της υπεύθυνης για τις διαδικασίες προσφυγής αρχής περιορίζονται στη χορήγηση αποζημίωσης σε κάθε πρόσωπο που υπέστη ζημία από παράβαση.»

- 6 Βάσει, αντιστοίχως, του άρθρου 36 της οδηγίας 93/37/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993, περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων έργων (ΕΕ L 199, σ. 54), και του άρθρου 33 της οδηγίας 93/36/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993, περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων προμηθειών (ΕΕ L 199, σ. 1), καταργήθηκαν οι οδηγίες 71/305/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουλίου 1971, περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων έργων (ΕΕ ειδ. έκδ. 17/001, σ. 7), και 77/62/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1976, περί συντονισμού των διαδικασιών συνάψεως συμβάσεων κρατικών προμηθειών (ΕΕ ειδ. έκδ. 17/001, σ. 24).
- 7 Το άρθρο 82 της οδηγίας 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών συνάψεως δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (ΕΕ L 134, σ. 114), ορίζει ότι καταργούνται η οδηγία 92/50, εκτός από το άρθρο της 41, και οι οδηγίες 93/36 και 93/37. Οι παραπομπές σε όλες τις κατηργημένες αυτές οδηγίες θεωρείται πλέον ότι γίνονται στην οδηγία 2004/18.
- 8 Κατά το άρθρο 7, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/18, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 2083/2005 της Επιτροπής, της 19ης Δεκεμβρίου 2005 (ΕΕ L 333, σ. 28), η οδηγία αυτή είχε εφαρμογή, μεταξύ της 1ης Ιανουαρίου 2006 και της 31ης Δεκεμβρίου 2007, στις συμβάσεις δημοσίων έργων των οποίων η εκτιμώμενη αξία εκτός φόρου προστιθεμένης αξίας (στο εξής: ΦΠΑ) ήταν ίση ή ανώτερη των 5 278 000 ευρώ.

- 9 Το άρθρο 9, παράγραφος 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2004/18 ορίζει:

«Όταν ένα σχεδιαζόμενο έργο ή ένα σχέδιο αγοράς υπηρεσιών μπορεί να οδηγήσει σε ταυτόχρονη σύναψη χωριστών συμβάσεων κατά τμήματα, λαμβάνεται υπόψη η συνολική εκτιμώμενη αξία όλων αυτών των τμημάτων.

[...]»

Η εθνική ρύθμιση

- 10 Κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών δεν είχε θεσπίσει ειδικά μέτρα για τη μεταφορά της οδηγίας 89/665 στο εθνικό δίκαιο, θεωρώντας ότι η εν ισχύι ολλανδική νομοθεσία ικανοποιούσε τις επιταγές της οδηγίας αυτής.
- 11 Κατά τα στοιχεία της δικογραφίας, η διαδικασία συνάψεως δημοσίων συμβάσεων εμπίπτει στο ιδιωτικό δίκαιο, η απόφαση περί αναθέσεως αποτελεί πράξη ιδιωτικού δικαίου και οι αποφάσεις των διοικητικών οργάνων που εκδίδονται πριν από την απόφαση περί αναθέσεως θεωρούνται προπαρασκευαστικές πράξεις ιδιωτικού δικαίου. Ο πολιτικός δικαστής είναι αρμόδιος για την εκδίκαση των διαφορών σχετικά με την απόφαση περί αναθέσεως όσον αφορά τόσο τη λήψη συντηρητικών μέτρων όσο και την επί της ουσίας εξέταση. Η αρμοδιότητα του διοικητικού δικαστή αποκλείεται, εκτός αν νόμος ορίζει άλλως.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 12 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η Provincie αποφάσισε να ανακαινίσει δύο ανατρεπόμενες γέφυρες στον πλωτό διάυλο Erica-Ter Apel στον Δήμο του Emmen (Κάτω Χώρες). Ο διάυλος αυτός έχει μεγάλη σημασία σε διεθνές επίπεδο. Κατά την απόφαση αυτή, η Ευρωπαϊκή Ένωση χορήγησε επιδότηση υπέρ του σχεδίου αυτού, υπό τον όρο οι εργασίες να πραγματοποιηθούν εντός ορισμένης προθεσμίας, η οποία έληξε την 1η Ιουλίου 2008.
- 13 Η σύμβαση ανακαινίσεως των ανατρεπόμενων γεφυρών έγινε το αντικείμενο δημόσιας προσκλήσεως για την υποβολή προσφορών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η από 13 Ιουλίου 2007 προκήρυξη του έργου δημοσιεύθηκε στο *Παράρτημα της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.
- 14 Όσοι υπέβαλαν προσφορά υπέκειντο σε ορισμένες προϋποθέσεις, μεταξύ άλλων σχετικά με τις τεχνικές ικανότητες, την ακεραιότητα και τη φερεγγυότητα. Άλλες προϋποθέσεις αφορούσαν αυτές ταύτες τις προσφορές, ιδίως δε όσον αφορά τις αποδείξεις με τις οποίες έπρεπε να συνοδεύονται οι προσφορές. Το κριτήριο αναθέσεως του έργου ήταν αυτό της χαμηλότερης τιμής.
- 15 Η προκήρυξη του έργου τροποποιήθηκε με προκήρυξη της 23ης Ιουλίου 2007.
- 16 Οι προσφορές, οι οποίες έπρεπε να είχαν κατατεθεί πριν από τις 19 Σεπτεμβρίου 2007, ανοίχτηκαν την ημερομηνία εκείνη και η Provincie κατήρτισε έκθεση μετά την ολοκλήρωση της πράξεως αυτής. Στο έγγραφο αυτό, αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι τέσσερις υποψήφιοι υπέβαλαν προσφορά και ότι η χαμηλότερη προσφορά, ποσού 1 117 200 ευρώ, ήταν εκείνη της Machinefabriek Emmen BV (στο εξής: MFE), ενώ η προσφορά της Combinatie, ποσού 1 123 400 ευρώ, βρισκόταν στη δεύτερη θέση.

- 17 Με έγγραφο της 2ας Οκτωβρίου 2007, η Provincie γνωστοποίησε στην Combinatie ότι σκόπευε να αναθέσει το έργο στην MFE επειδή η προσφορά της MFE ήταν η χαμηλότερη, χωρίς να παράσχει περισσότερες εξηγήσεις.
- 18 Η Combinatie, με έγγραφο της 9ης Οκτωβρίου 2007, αντιτάχθηκε στην απόφαση αυτή προβάλλοντας ότι σοβαρά στοιχεία δικαιολογούσαν αμφιβολίες ως προς το ότι η MFE όντως ικανοποιούσε τα κριτήρια αναθέσεως του έργου. Η επιστολή αυτή οδήγησε σε τηλεφωνική συνδιάλεξη με τις επαρχιακές υπηρεσίες, κατά τη διάρκεια της οποίας τέθηκε το ζήτημα αν η επιχείρηση η οποία έχει αναλάβει μια άλλη επιχείρηση δύναται να επικαλεστεί συστάσεις υπέρ της άλλης αυτής επιχείρησης.
- 19 Στις 18 Οκτωβρίου 2007, η Combinatie υπέβαλε κατά της Provincie αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον του δικαστή ασφαλιστικών μέτρων του Rechtbank Assen, από τον οποίο ζήτησε να κρίνει ότι η MFE είχε υποβάλει άκυρη προσφορά, ότι η Combinatie είχε υποβάλει τη χαμηλότερη προσφορά και ότι η Provincie έπρεπε να αναθέσει το έργο στην Combinatie όταν θα ελάμβανε τη σχετική απόφαση.
- 20 Με έγγραφο της 1ης Νοεμβρίου 2007, η Provincie γνωστοποίησε σε όλους όσους είχαν υποβάλει προσφορά ότι είχε αποφασίσει να ανακαλέσει την πρόσκλησή της για την υποβολή προσφορών επειδή, κατόπιν αναλύσεως, από τις υπηρεσίες της, της διαδικασίας διαγωνισμού, προέκυψε ότι η διαδικασία αυτή βαρυνόταν με τέτοιες πλημμέλειες ώστε δεν ήταν πλέον δυνατό να συνεχιστεί. Κατά το έγγραφο αυτό, οι κύριες πλημμέλειες ήταν οι ακόλουθες. Πρώτον, η απαίτηση σχετικά με την επαγγελματική πείρα είχε κατέλθει από το 60% στο 50% του ποσού της σχετικής συμβάσεως και η απαίτηση σχετικά με τον κύκλο εργασιών είχε μειωθεί από το 150% στο 125% του ποσού αυτού. Δεύτερον, η περίοδος αναφοράς για τον υπολογισμό του κύκλου εργασιών είχε παραταθεί από 3 σε 5 έτη. Τρίτον, το κριτήριο της επαγγελματικής πείρας είχε τροποποιηθεί κατά τέτοιον τρόπο ώστε πλέον δεν αντιστοιχούσε εξ ολοκλήρου στο αρχικό κριτήριο. Τέλος, τέταρτον, οι τροποποιήσεις αυτές είχαν δημοσιευθεί στον ιστότοπο www.ted.europa.eu και όχι στον ιστότοπο όπου είχε δημοσιευθεί η πρόσκληση για την υποβολή προσφορών, δηλαδή στον ιστότοπο www.aanbestedingskalender.nl. Στο ίδιο έγγραφο, η Provincie ανέφερε ότι μελετούσε το ενδεχόμενο να προβεί σε νέα πρόσκληση για την υποβολή προσφορών.

- 21 Η Combinatie θεώρησε ότι το έγγραφο της 1ης Νοεμβρίου 2007 δεν ήταν επαρκές στοιχείο για να ανακαλέσει την αίτησή της ασφαλιστικών μέτρων, αλλά παρά ταύτα τροποποίησε το αίτημά της.
- 22 Στις 9 Νοεμβρίου 2007, η MFE, κατόπιν συμβουλής της Provincie, άσκησε παρέμβαση στη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων, ζητώντας από τον δικαστή ασφαλιστικών μέτρων να διατάξει την ανάθεση του έργου σ' αυτήν.
- 23 Με απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 2007, ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων του Rechtbank Assen έκρινε ότι η MFE, μέσω των εγγράφων που κατατέθηκαν κατά τη διαδικασία διαγωνισμού και σχολιάστηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, κατέστησε πειστικό ότι μπορούσαν να της ανατεθούν οι εργασίες που κατά το παρελθόν είχε εκτελέσει η Machinefabriek Hidding BV, η οποία το 2005 είχε μετατραπεί σε Synmet Engineering & Production BV. Ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων διαπίστωσε επίσης ότι η MFE πληρούσε τις προϋποθέσεις, που η Provincie είχε θέσει με την πρόσκληση για την υποβολή προσφορών, και παρέσχε εγκαίρως τα αναγκαία πληροφοριακά στοιχεία, ότι έπρεπε να θεωρηθεί επαρκής η υπογραφή της κατατεθείσας από τον εκπρόσωπο της MFE δηλώσεως του προτύπου K και ότι η MFE είχε υποβάλει τη χαμηλότερη προσφορά.
- 24 Ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων έκρινε ότι η Provincie δεν ενήργησε με συνέπεια όταν όρισε τα κριτήρια του κύκλου εργασιών και της επαγγελματικής πείρας και ότι επήλθαν ουσιώδεις τροποποιήσεις στην πρόσκληση για την υποβολή προσφορών. Παρά ταύτα, σημείωσε ότι οι τροποποιήσεις έλαβαν χώρα σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας διαγωνισμού, ότι δεν προέκυψε ότι οι τροποποιήσεις αυτές εισήχθησαν για να ευνοηθεί κάποιος από όσους υπέβαλαν προσφορά ή ότι τρίτοι υπέβαλαν προσφορά μετά την τροποποίηση του σχεδίου. Υπό τις συνθήκες αυτές, ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων εκτίμησε ότι οι τροποποιήσεις δεν ήσαν τέτοιας σημασίας ώστε να επιτρέψουν το συμπέρασμα ότι δεν ήταν αρκούντως διαφανής η διαδικασία διαγωνισμού.

- 25 Ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων εκτίμησε ότι, λαμβανομένων υπόψη των αρχών της ίσης μεταχείρισεως και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθώς και λόγω της προσυμβατικής καλής πίστεως, δεν ήταν πλέον θεμιτό, σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας διαγωνισμού, η Provincie να αναθέσει, κατόπιν δεύτερης προσκλήσεως για την υποβολή προσφορών, την ίδια σύμβαση δημοσίων έργων σε επιχείρηση άλλη από εκείνη που πληρούσε τις προϋποθέσεις που είχαν τεθεί με την πρώτη πρόσκληση για την υποβολή προσφορών.
- 26 Κατά συνέπεια, ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων απαγόρευσε στην Provincie να αναθέσει το αντικείμενο της συμβάσεως σε επιχείρηση άλλη από την MFE και κήρυξε προσωρινώς εκτελεστή την απόφαση αυτή.
- 27 Στις 3 Δεκεμβρίου 2007, η Provincie ανέθεσε το αντικείμενο της συμβάσεως στην MFE.
- 28 Στις 11 Δεκεμβρίου 2007, η Combinatie άσκησε παρεμπίπτον ένδικο μέσο ενώπιον του Gerechtshof Leeuwarden, ζητώντας να ανασταλεί η εκτέλεση της από 28 Νοεμβρίου 2007 αποφάσεως του δικαστή ασφαλιστικών μέτρων.
- 29 Με παρεμπίπτουσα απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2008, το Gerechtshof Leeuwarden απέρριψε το αίτημα αυτό με το σκεπτικό ότι η MFE έχει έννομο συμφέρον για την εκτέλεση της αποφάσεως του δικαστή ασφαλιστικών μέτρων.
- 30 Το Gerechtshof Leeuwarden εξέθεσε ότι πρέπει να θεωρηθεί ως εγκύρως συναφθείσα η σύμβαση που εν τω μεταξύ είχε συναφθεί από την Provincie και την MFE και ότι, εκτός από ειδικές περιπτώσεις, απλώς και μόνον το γεγονός ότι η διαδικασία διαγωνισμού βαρύνεται με πλημμέλειες δεν συνεπάγεται ότι το κύρος αυτό δύναται να αμφισβητηθεί. Το Gerechtshof Leeuwarden συνήγαγε ότι το μόνο μέσο παροχής ένδικης προστασίας που εξακολουθούσε να διαθέτει η Combinatie, αν διαπιστωνόταν παραβίαση του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων, ήταν η αγωγή αποζημιώσεως.
- 31 Στις 19 Δεκεμβρίου 2007, η Combinatie άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως ασφαλιστικών μέτρων, με αίτημα την εξαφάνισή της και την ανάθεση σ' αυτήν του αντικειμένου της συμβάσεως. Παραιτήθηκε από την έφεση αυτή αφότου έλαβε γνώση

της παρεμπίπτουσας αποφάσεως του Gerechtshof Leeuwarden της 30ής Ιανουαρίου 2008 και αποφάσισε να ασκήσει κατά της Provincie αγωγή αποζημίωσης ενώπιον του Rechtbank Assen. Η αγωγή αυτή επιδόθηκε στις 29 Φεβρουαρίου 2008.

- 32 Στο πλαίσιο της εκδικάσεως της αγωγής αυτής, το Rechtbank Assen κρίνει ότι η απόφαση της 1ης Νοεμβρίου 2007, με την οποία η Provincie αποφάσισε να επανεξετάσει την από 2 Οκτωβρίου 2007 απόφασή της περί αναθέσεως και να προβεί σε νέα πρόσκληση για την υποβολή προσφορών, είναι η μόνη ορθή εφαρμογή του δικαίου περί δημοσίων συμβάσεων. Εκτιμά ότι η Provincie δεν μπορούσε να μειώσει την απαίτηση επαγγελματικής πείρας από το 60 % στο 50 % και την απαίτηση κύκλου εργασιών από το 150 % στο 125 %, ότι δεν μπορούσε να παρατείνει από 3 σε 5 έτη την περίοδο αναφοράς για τον υπολογισμό του κύκλου εργασιών και ότι έπρεπε να δημοσιεύσει τις πιο πάνω τροποποιήσεις της προσκλήσεως για την υποβολή προσφορών στον ίδιο ιστότοπο όπου είχε δημοσιεύσει την πρόσκληση αυτή. Το Rechtbank Assen εκθέτει ότι, για τους λόγους αυτούς, σκοπεύει να εκδώσει οριστική απόφαση που θα υποκαταστήσει εκείνη του δικαστή ασφαλιστικών μέτρων. Εκτιμά ότι, εφόσον η σύμβαση έχει συναφθεί και εφόσον έχουν ήδη αρχίσει οι εργασίες, και μάλιστα ίσως έχουν ήδη ολοκληρωθεί, η μόνη διέξοδος είναι το ενδεχόμενο να επιδικαστεί αποζημίωση υπέρ της Combinatie.
- 33 Το Rechtbank Assen διερωτάται αν η παράνομη πράξη πρέπει να καταλογιστεί στην Provincie λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων υπό τις οποίες διαπράχθηκε η παρανομία αυτή και της νομικής διαρθρώσεως του συστήματος ένδικης προστασίας στο πλαίσιο του οποίου επελήφθη το εν λόγω δικαστήριο. Κατά το δικαστήριο αυτό, τα σημαντικά κοινωνικά συμφέροντα που επικαλείται η Provincie, η απόφαση του δικαστή ασφαλιστικών μέτρων και η επιλογή του Ολλανδού νομοθέτη να θεσπίσει ένα τέτοιο νομικό σύστημα θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως δικαιολογητικός λόγος.
- 34 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Rechtbank Assen αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Πρέπει τα άρθρα 1, παράγραφοι 1 και 3, και 2, παράγραφοι 1 και 6, της οδηγίας 89/665 να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν συμβιβάζονται με εθνικό

σύστημα στο πλαίσιο του οποίου η έννομη προστασία που πρέπει να παρέχεται από τον εθνικό δικαστή, προκειμένου για διαφορές σχετικές με δημόσιες συμβάσεις διεπόμενες από το κοινοτικό δίκαιο, δυσχεραίνεται, καθόσον, στο εν λόγω σύστημα, όπου τόσο ο διοικητικός όσο και ο πολιτικός δικαστής ενδέχεται να έχουν αρμοδιότητα να αποφανθούν αναφορικά με την ίδια απόφαση και τα αποτελέσματά της, μπορούν να υπάρξουν αντιφατικές μεταξύ τους δικαστικές αποφάσεις;

β) Είναι, υπό τις συνθήκες αυτές, θεμιτό να περιορίζεται ο διοικητικός δικαστής στον σχηματισμό δικανικής κρίσεως επί της αποφάσεως κατακυρώσεως και, αν ναι, για ποιο λόγο και υπό ποιες προϋποθέσεις;

γ) Είναι θεμιτό, υπό τις συνθήκες αυτές, ο νόμος *Algemene Wet Bestuursrecht*, ο οποίος ρυθμίζει γενικώς την προσφυγή ενώπιον του διοικητικού δικαστή, να αποκλείει την προσφυγή αυτή εφόσον πρόκειται για αποφάσεις αφορώσες τη σύναψη συμβάσεως έργου μεταξύ της αναθέτουσας αρχής και ενός εκ των υποβαλλόντων προσφορά, και, αν ναι, για ποιο λόγο και υπό ποιες προϋποθέσεις;

δ) Έχει στο πλαίσιο αυτό σημασία η απάντηση στο [δεύτερο] ερώτημα [...];

2) α) Πρέπει τα άρθρα 1, παράγραφοι 1 και 3, και 2, παράγραφοι 1 και 6, της οδηγίας 89/665 να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπουν την εφαρμογή διατάξεων κατά τις οποίες, για να ληφθεί επείγουσα δικαστική απόφαση, είναι δυνατή μόνο μία διαδικασία που χαρακτηρίζεται από το ότι έχει ως σκοπό κατ' αρχήν την ταχεία έκδοση διαταγής, δεν υφίσταται δυνατότητα καταθέσεως προτάσεων από τους δικηγόρους, δεκτές κατά κανόνα γίνονται μόνο έγγραφες αποδείξεις και δεν ισχύουν οι νομικοί κανόνες περί αποδείξεως;

- β) Αν όχι, ισχύει τούτο ακόμη και όταν η δικαστική απόφαση δεν συνεπάγεται οριστικό καθορισμό των εννόμων σχέσεων και δεν εντάσσεται σε διαδικασία σχηματισμού δικανικής κρίσεως με ισχύ δεδικασμένου;
- γ) Είναι αδιάφορο το ότι η δικαστική απόφαση δεσμεύει μόνο τους διαδίκους ενώ υπάρχουν ενδεχομένως και άλλοι ενδιαφερόμενοι;
- 3) Είναι συμβατό με την οδηγία 89/665 το ότι δικαστής ασφαλιστικών μέτρων διατάσσει την αναθέτουσα αρχή να λάβει απόφαση κατακυρώσεως η οποία αργότερα, στη δίκη επί της ουσίας, κηρύσσεται αντίθετη προς τους κοινοτικούς κανόνες που διέπουν τις δημόσιες συμβάσεις;
- 4) α) Αν η απάντηση στο [τρίτο] ερώτημα είναι αρνητική, πρέπει η αναθέτουσα αρχή να θεωρηθεί υπεύθυνη και, αν ναι, υπό ποια έννοια;
- β) Ισχύει το ίδιο και σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο [τρίτο] ερώτημα;
- γ) Αν η αναθέτουσα αυτή αρχή πρέπει να αποκαταστήσει τη ζημία, παρέχει το κοινοτικό δίκαιο κριτήρια βάσει των οποίων πρέπει να διαπιστωθεί και να αποτιμηθεί η ζημία και, αν ναι, ποια είναι τα κριτήρια αυτά;
- δ) Αν η αναθέτουσα αρχή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη, μπορεί κατά το κοινοτικό δίκαιο να καθοριστεί άλλο πρόσωπο ως υπεύθυνο και με ποια βάση;

- 5) Αν κατά το εθνικό δίκαιο και/ή βάσει των απαντήσεων στα ανωτέρω ερωτήματα αποδειχθεί στην πράξη αδύνατον ή εξαιρετικά δυσχερές να εφαρμοστούν οι συνέπειες της ευθύνης, τι πρέπει να πράξει ο εθνικός δικαστής;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτική παρατήρηση

- ³⁵ Βάσει του άρθρου της 1, παράγραφος 1, η οδηγία 89/665 έχει εφαρμογή όσον αφορά τις διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 71/305, η οποία αντικαταστάθηκε με την οδηγία 93/37 που, με τη σειρά της, αντικαταστάθηκε με την οδηγία 2004/18.
- ³⁶ Κατά το άρθρο της 7, στοιχείο γ', η οδηγία 2004/18 είχε εφαρμογή τόσο κατά την ημερομηνία δημοσιεύσεως της προκηρύξεως όσο και κατά την ημερομηνία αναθέσεως της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως επί των συμβάσεων δημοσίων έργων των οποίων η εκτιμώμενη αξία εκτός ΦΠΑ ήταν ίση ή ανώτερη των 5 278 000 ευρώ.
- ³⁷ Κατά την απόφαση περί παραπομπής, το ποσό της προσφοράς που επελέγη στο πλαίσιο της επίμαχης στην κύρια δίκη διαδικασίας ήταν 1 117 200 ευρώ, περιλαμβανομένου του ΦΠΑ.
- ³⁸ Κατά συνέπεια, τίθεται το ζήτημα αν η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2004/18.

- 39 Το Δικαστήριο απηύθυνε, στις 8 Δεκεμβρίου 2009, στο αιτούν δικαστήριο αίτηση παροχής διευκρινίσεων βάσει του άρθρου 104, παράγραφος 5, του Κανονισμού Διαδικασίας των Δικαστηρίων, προκειμένου να διευκρινιστεί η εκτιμώμενη αξία της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως και, ειδικότερα, να διευκρινιστεί αν η σύμβαση αυτή εντάσσεται σε έργο υπό την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 5, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας, οπότε θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η εκτιμώμενη συνολική αξία του έργου αυτού.
- 40 Με έγγραφο της 28ης Ιανουαρίου 2010, το οποίο περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 2 Φεβρουαρίου 2010, το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση αφορά εργασίες που εντάσσονται σε ευρύτερο σχέδιο, δηλαδή στην ανακατασκευή του πλωτού διαύλου Erica-Ter Apel, εκτιμώμενου ποσού 6 100 000 ευρώ.
- 41 Από την απάντηση αυτή δύναται να συναχθεί ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση εντάσσεται σε έργο, υπό την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2004/18, του οποίου η συνολική αξία υπερβαίνει το κατώτατο όριο εφαρμογής της. Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι η σύμβαση αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής και, επομένως, σε εκείνο της οδηγίας 89/665.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 42 Κατά πάγια νομολογία, απόκειται αποκλειστικώς στον εθνικό δικαστή, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της εκδοθησόμενης δικαστικής αποφάσεως, να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της υποθέσεως, τόσο την ανάγκη εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως προκειμένου να μπορέσει να εκδώσει τη δική του απόφαση όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που θέτει στο Δικαστήριο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman, Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 59, και της 2ας Απριλίου 2009, C-459/07, Elshani, Συλλογή 2009, σ. I-2759, σκέψη 40).

- 43 Παρά ταύτα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι δεν δύναται να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος εθνικού δικαστηρίου όταν είναι πρόδηλον ότι η ερμηνεία ή η εκτίμηση του κύριου κανόνα του δικαίου της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχουν καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του τα αναγκαία πραγματικά ή νομικά στοιχεία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του τέθηκαν (βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις *Bosman*, σκέψη 61, και *Elshani*, σκέψη 41).
- 44 Όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, το πρώτο ερώτημα στηρίζεται στη μείζονα προκειμένη ότι, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου, τόσο ο διοικητικός όσο και ο πολιτικός δικαστής ενδέχεται να είναι αρμόδιοι να αποφανθούν αναφορικά με την ίδια απόφαση που ελήφθη στο πλαίσιο διαδικασίας συνάψεως δημοσίας συμβάσεως, με αποτέλεσμα τη δυνατότητα εκδόσεως αντιφατικών δικαστικών αποφάσεων.
- 45 Ωστόσο, από τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν στο Δικαστήριο η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προκύπτει ότι, στο ολλανδικό δίκαιο, ο πολιτικός δικαστής έχει, κατά κανόνα, αποκλειστική αρμοδιότητα όσον αφορά τις διαφορές σχετικά με τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων. Κατά τις παρατηρήσεις αυτές, ο διοικητικός δικαστής είναι εν προκειμένω αρμόδιος αν το προβλέπει ειδικός νόμος. Στην περίπτωση αυτή, έχει αποκλειστική αρμοδιότητα. Στο ολλανδικό δίκαιο, αποκλείεται ένας διοικητικός και ένας πολιτικός δικαστής να είναι αμφότεροι αρμόδιοι να αποφανθούν επί της ίδιας διαφοράς στον τομέα της συνάψεως δημοσίων συμβάσεων.
- 46 Ασφαλώς, το Δικαστήριο, όταν αποφαινεται στο πλαίσιο προδικαστικής διαδικασίας, δεν δύναται να αποφανθεί επί της ερμηνείας εθνικών νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων (βλ. αποφάσεις της 13ης Οκτωβρίου 1976, 32/76, *Saïeva*, Συλλογή τόμος 1976, σ. 573, σκέψη 7· της 9ης Οκτωβρίου 1984, 91/83 και 127/83, *Heineken Brouwerijen*, Συλλογή 1984, σ. 3435, σκέψη 10, και της 20ής Οκτωβρίου 1993, C-92/92 και C-326/92, *Phil Collins κ.λπ.*, Συλλογή 1993, σ. I-5145, σκέψη 13).

- 47 Παρά ταύτα, δεν αμφισβητείται ότι στη διαφορά της κύριας δίκης δεν υπάρχει κίνδυνος εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων λόγω της παρεμβάσεως διοικητικού δικαστή, επειδή όλες οι δίκες κινούνται ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων.
- 48 Επομένως, κατά τα πληροφοριακά στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, η ζητούμενη με το πρώτο ερώτημα ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν έχει καμία σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 49 Κατά συνέπεια, το πρώτο ερώτημα πρέπει να θεωρηθεί अपαράδεκτο.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 50 Με το δεύτερο ερώτημά του, στοιχείο α', το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν η οδηγία 89/665 αποκλείει την εφαρμογή ενός συστήματος κατά το οποίο η μόνη διαθέσιμη διαδικασία, όταν επιδιώκεται η ταχεία έκδοση αποφάσεως, είναι εκείνη που χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι έχει σκοπό να καταστήσει δυνατή την ταχεία έκδοση διαταγής, ότι οι δικηγόροι δεν έχουν δικαίωμα να ανταλλάξουν προτάσεις, ότι, κατ' αρχήν, επιτρέπονται μόνο γραπτές αποδείξεις και ότι δεν έχουν εφαρμογή οι νομικοί κανόνες περί αποδείξεως.
- 51 Πρέπει να υπομνησθεί, όπως διευκρινίζει η πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 89/665, ότι η συντομία των διαδικασιών συνάψεως δημοσίων συμβάσεων απαιτεί επείγουσα αντιμετώπιση των παραβάσεων των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης.

- 52 Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού αυτού, το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/665 επιβάλλει να προβλέπονται, στα κράτη μέλη, αποτελεσματικά και, ειδικότερα, όσο το δυνατόν ταχύτερα ένδικα βοηθήματα κατά αποφάσεων που συνιστούν παράβαση του σχετικού με τις δημόσιες συμβάσεις δικαίου της Ένωσης ή των εθνικών κανόνων που μεταφέρουν το δίκαιο αυτό.
- 53 Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν εξουσίες που καθιστούν δυνατό «να λαμβάνονται, το συντομότερο δυνατόν και με την επείγουσα διαδικασία, προσωρινά μέτρα για να επανορθωθεί η εικαζόμενη παράβαση ή να αποτραπεί η περαιτέρω ζημία των θιγομένων συμφερόντων».
- 54 Από το γεγονός ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας ορίζει ότι οι εξουσίες που προβλέπονται στο άρθρο της 2, παράγραφος 1, μπορούν να ανατεθούν σε χωριστά δικαστήρια υπεύθυνα για διαφορετικές πτυχές των διαδικασιών προσφυγής, έπεται ιδίως ότι τα κράτη μέλη δύνανται να αναθέσουν σε χωριστά δικαστήρια την εξουσία λήψεως προσωρινών μέτρων και την εξουσία επιδικάσεως αποζημιώσεως.
- 55 Το άρθρο 2, παράγραφος 3, της οδηγίας 89/665 ορίζει ότι, αυτές καθ' εαυτές, οι διαδικασίες προσφυγής δεν πρέπει να έχουν οπωσδήποτε αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα επί των σχετικών διαδικασιών συνάψεως συμβάσεων. Επομένως, η οδηγία αυτή επιτρέπει στα κράτη μέλη να ορίσουν, στην εσωτερική τους νομοθεσία, ότι δύνανται να ζητηθούν ανασταλτικά μέτρα σε δίκες χωριστές από εκείνες όπου κρίνεται επί της ουσίας οι διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων.
- 56 Και το άρθρο 2, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας, το οποίο διευκρινίζει ότι η απόφαση να μη διαταχθούν προσωρινά μέτρα δεν θίγει τα λοιπά δικαιώματα που διεκδικεί το πρόσωπο που ζήτησε τα μέτρα αυτά, δέχεται τη δυνατότητα να υπάρξει δίκη επί της ουσίας χωριστή από τη δίκη με αντικείμενο τη λήψη προσωρινών μέτρων.

- 57 Έτσι, πρέπει να θεωρηθεί ότι η οδηγία 89/665 παρέχει στα κράτη μέλη διακριτική ευχέρεια για την επιλογή των δικονομικών εγγυήσεων που προβλέπει και των συναφών διατυπώσεων.
- 58 Πρέπει να επισημανθεί ότι, αυτά καθ' εαυτά, τα χαρακτηριστικά της επίμαχης στην κύρια δίκη διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων, εφόσον είναι σύμφυτα με τις διαδικασίες όπου ζητείται η αμελλητί λήψη προσωρινών μέτρων, συνάδουν με όσα ορίζονται στα άρθρα 1, παράγραφος 1, και 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 89/665.
- 59 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η οδηγία 89/665 δεν αποκλείει την εφαρμογή ενός συστήματος κατά το οποίο η μόνη διαθέσιμη διαδικασία, όταν επιδιώκεται η ταχεία έκδοση αποφάσεως, είναι εκείνη που χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι έχει σκοπό να καταστήσει δυνατή την ταχεία έκδοση διαταγής, ότι οι δικηγόροι δεν έχουν δικαίωμα να ανταλλάξουν προτάσεις, ότι, κατ' αρχήν, επιτρέπονται μόνο γραπτές αποδείξεις και ότι δεν έχουν εφαρμογή οι νομικοί κανόνες περί αποδείξεως.
- 60 Με το δεύτερο ερώτημά του, στοιχείο β', το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η προηγούμενη ανάλυση ισχύει και όταν η απόφαση ασφαλιστικών μέτρων δεν συνεπάγεται οριστικό καθορισμό των εννόμων σχέσεων και δεν εντάσσεται σε διαδικασία σχηματισμού δικανικής κρίσεως με ισχύ δεδικασμένου.
- 61 Ως εκ της φύσεώς του, ένα προσωρινό μέτρο δεν καθορίζει οριστικά τις έννομες σχέσεις. Επιπλέον, τα αποτελέσματα της διαδικασίας σχηματισμού δικανικής κρίσεως στην οποία εντάσσεται το μέτρο αυτό απορρέουν από την εσωτερική έννομη τάξη του σχετικού κράτους. Κατά συνέπεια, η οδηγία 89/665 δεν εμποδίζει τη λήψη ενός τέτοιου μέτρου.
- 62 Με το δεύτερο ερώτημά του, στοιχείο γ', το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν είναι αδιάφορο το ότι η απόφαση ασφαλιστικών μέτρων δεσμεύει μόνο τους διαδίκους ενώ μπορούν να υπάρχουν άλλοι ενδιαφερόμενοι.

- 63 Αυτό το σκέλος του ερωτήματος στηρίζεται σε μια περίπτωση που δεν επαληθεύεται στη διαφορά της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της διαφοράς αυτής, η διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων δεν περιορίστηκε στην αιτούσα και στην καθής, δηλαδή στην *Combinatie* και στην *Provincie*. Αντιθέτως, ένας τρίτος ενδιαφερόμενος, δηλαδή η ΜΦΕ, μπόρεσε να παρέμβει για να προασπίσει τα συμφέροντά του, και μάλιστα με επιτυχία.
- 64 Κατά συνέπεια, παρέλκει η απάντηση σε αυτό το σκέλος του ερωτήματος.
- 65 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 3, και το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 6, της οδηγίας 89/665 δεν αποκλείουν την εφαρμογή ενός συστήματος κατά το οποίο η μόνη διαθέσιμη διαδικασία, όταν επιδιώκεται η ταχεία έκδοση δικαστικής αποφάσεως, είναι εκείνη που χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι έχει σκοπό να καταστήσει δυνατή την ταχεία έκδοση διαταγής, ότι οι δικηγόροι δεν έχουν δικαίωμα να ανταλλάξουν προτάσεις, ότι, κατ' αρχήν, επιτρέπονται μόνο γραπτές αποδείξεις, ότι δεν έχουν εφαρμογή οι νομικοί κανόνες περί αποδείξεως και ότι η απόφαση δεν συνεπάγεται οριστικό καθορισμό των εννόμων σχέσεων και δεν εντάσσεται σε διαδικασία σχηματισμού δικανικής κρίσεως με ισχύ δεδικασμένου.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 66 Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν η οδηγία 89/665 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει να διατάξει δικαστής ασφαλιστικών μέτρων την αναθέτουσα αρχή να εκδώσει απόφαση περί αναθέσεως του αντικειμένου δημοσίας συμβάσεως η οποία απόφαση, κατά τη διάρκεια μεταγενέστερης δίκης επί της ουσίας, θα κηρυχθεί ασύμβατη με την οδηγία 2004/18.

- 67 Όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, απόκειται στον εθνικό δικαστή να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της υποθέσεως, τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που θέτει στο Δικαστήριο.
- 68 Το τρίτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου στηρίζεται στην προκείμενη ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων διέταξε την αναθέτουσα αρχή να αναθέσει την επίμαχη σύμβαση στην MFE.
- 69 Κατά τις διαπιστώσεις που περιλαμβάνονται στην απόφαση περί παραπομπής, η προκείμενη αυτή είναι αναληθής. Όπως διαπιστώνει το αιτούν δικαστήριο, ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων απαγόρευσε στην Provincie να αναθέσει το αντικείμενο της συμβάσεως σε επιχείρηση άλλη από την MFE. Παρά ταύτα, από τα στοιχεία της δικογραφίας δεν προκύπτει ότι ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων επέβαλε στην Provincie να αναθέσει το έργο στην MFE.
- 70 Εν προκειμένω, σε απάντηση ερωτήσεως του Δικαστηρίου, η Combinatie, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή ισχυρίστηκαν ότι η Provincie μπορούσε να δώσει στην απόφαση ασφαλιστικών μέτρων της 28ης Νοεμβρίου 2007 με διάφορους τρόπους συνέχεια διαφορετική από εκείνη που συνίστατο στην ανάθεση στην MFE της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως.
- 71 Επιπλέον, από τις απαντήσεις που δόθηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει ότι η Provincie μπορούσε να μην προβεί στην ανάθεση του έργου ή να προσφύγει σε δικαστήριο της ουσίας ή ακόμη να ασκήσει έφεση κατά της αποφάσεως ασφαλιστικών μέτρων της 28ης Νοεμβρίου 2007 ή, τέλος, να αναμείνει, πριν αναθέσει το έργο, το ενδεχόμενο να ασκηθεί από την Combinatie έφεση κατά αυτής της αποφάσεως ασφαλιστικών μέτρων.
- 72 Όσον αφορά αυτή την τέταρτη δυνατότητα, από τη δικογραφία προκύπτει ότι η Combinatie όντως άσκησε έφεση, στις 11 Δεκεμβρίου 2007, κατά της αποφάσεως ασφαλιστικών μέτρων, ενώ η Provincie είχε αναθέσει τη σύμβαση στην MFE στις 3 Δεκεμβρίου 2007.

- 73 Επομένως, η περίπτωση ότι δικαστής ασφαλιστικών μέτρων διέταξε την αναθέτουσα αρχή να εκδώσει απόφαση αναθέσεως του αντικειμένου δημοσίας συμβάσεως δεν επαληθεύεται στη διαφορά της κύριας δίκης.
- 74 Κατά συνέπεια, για να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, είναι αναγκαίο να αναδιατυπωθεί το τρίτο ερώτημα. Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην πραγματικότητα να διευκρινιστεί αν η οδηγία 89/665 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποκλείει τη δυνατότητα δικαστής ασφαλιστικών μέτρων, προκειμένου να λάβει ένα προσωρινό μέτρο, να προβεί σε ερμηνεία της οδηγίας 2004/18 η οποία ερμηνεία, στη συνέχεια, χαρακτηρίζεται εσφαλμένη από τον δικαστή της ουσίας.
- 75 Όπως υπογραμμίστηκε στις σκέψεις 52 έως 54 της παρούσας αποφάσεως, η οδηγία 89/665 επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν κατά αποφάσεων σχετικών με δημόσιες συμβάσεις διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων στο πλαίσιο των οποίων δύνανται να τεθούν ζητήματα παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης ή των εθνικών κανόνων που μεταφέρουν το δίκαιο αυτό.
- 76 Το άρθρο 2, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι τέτοια ένδικα βοηθήματα πρέπει να εξετάζονται από δικαστήρια που να είναι χωριστά από εκείνα που είναι υπεύθυνα για τα ένδικα βοηθήματα επί της ουσίας, όπως είναι οι αγωγές αποζημιώσεως.
- 77 Λαμβανομένης υπόψη της δυνατότητας να προβλεφθεί ένα τέτοιο σύστημα, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων και ο δικαστής της ουσίας, οι οποίοι καλούνται να αποφανθούν διαδοχικώς επί της αυτής διαφοράς, να δώσουν αποκλίνουσες μεταξύ τους ερμηνείες των εφαρμοστέων κανόνων του δικαίου της Ένωσης. Αφενός, ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων καλείται να εκδώσει απόφαση στο πλαίσιο μιας επείγουσας διαδικασίας όπου τόσο η συλλογή των αποδείξεων όσο και η εξέταση των ισχυρισμών των διαδίκων είναι αναγκαστικά πιο συνοπτικές απ' ό,τι στο πλαίσιο της δίκης επί της ουσίας. Αφετέρου, η παρέμβαση του δικαστή ασφαλιστικών μέτρων, αντιθέτως προς αυτή του δικαστή της ουσίας, δεν έχει ως σκοπό να λυθεί οριστικά η διαφορά, αλλά να προστατευθούν προσωρινώς τα συγκρουόμενα συμφέροντα, εν ανάγκη με εξισορρόπησή τους.

- 78 Ο νομοθέτης της Ένωσης αναγνώρισε την ειδική φύση της αποστολής του δικαστή ασφαλιστικών μέτρων στο άρθρο 2, παράγραφοι 1, στοιχείο α', και 4, της οδηγίας 89/665, υπογραμμίζοντας ιδιαίτερα τον προσωρινό χαρακτήρα των μέτρων που λαμβάνει ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων.
- 79 Είναι σύμφυτο με το σύστημα ενδίκων βοηθημάτων που προβλέπει η οδηγία αυτή ότι ο δικαστής της ουσίας δύναται να δώσει ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, και μεταξύ άλλων της οδηγίας 2004/18, διαφορετική από εκείνη του δικαστή ασφαλιστικών μέτρων. Μια τέτοια αποκλίνουσα εκτίμηση δεν συνεπάγεται ότι ένα δικαστικό σύστημα όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη δεν ικανοποιεί τις επιταγές της οδηγίας 89/665.
- 80 Κατά συνέπεια, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η οδηγία 89/665 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αποκλείει τη δυνατότητα ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων, προκειμένου να λάβει ένα προσωρινό μέτρο, να προβεί σε ερμηνεία της οδηγίας 2004/18 η οποία ερμηνεία, στη συνέχεια, χαρακτηρίζεται εσφαλμένη από τον δικαστή της ουσίας.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

- 81 Με το τέταρτο ερώτημά του, στοιχεία α' και β', το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν μια αναθέτουσα αρχή πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνη όταν εξέδωσε απόφαση αναθέσεως δημοσίας συμβάσεως κατόπιν σχετικής διαταγής από δικαστή ασφαλιστικών μέτρων και όταν η απόφαση αυτή, στο πλαίσιο μεταγενέστερης δίκης επί της ουσίας, κηρύχθηκε ασύμβατη με τους κανόνες της Ένωσης που αφορούν τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων.
- 82 Τα ερωτήματα αυτά στηρίζονται στην προκείμενη ότι, στη διαφορά της κύριας δίκης, ο δικαστής ασφαλιστικών μέτρων διέταξε την αναθέτουσα αρχή να αναθέσει την επίμαχη σύμβαση σε κάποιον επιχειρηματία.

- 83 Πάντως, όπως εκτέθηκε στις σκέψεις 69 έως 73 της παρούσας αποφάσεως, η περίπτωση αυτή δεν επαληθεύεται στη διαφορά της κύριας δίκης.
- 84 Υπό τις συνθήκες αυτές, παρέλκει η απάντηση στο τέταρτο ερώτημα, στοιχεία α' και β'.
- 85 Με το τέταρτο ερώτημα, στοιχείο γ', το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν, στην περίπτωση που η αναθέτουσα αρχή οφείλει να αποκαταστήσει τη ζημία που απέρρευσε από παραβίαση του δικαίου της Ένωσης στον τομέα της συνάψεως δημοσίων συμβάσεων, το δίκαιο της Ένωσης παρέχει κριτήρια βάσει των οποίων πρέπει να διαπιστωθεί και αποτιμηθεί η ζημία και, σε καταφατική περίπτωση, ποια είναι τα κριτήρια αυτά.
- 86 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 89/665 ορίζει σαφώς ότι τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν τη δυνατότητα επιδικάσεως αποζημιώσεως σε περίπτωση παραβάσεως των κανόνων του δικαίου της Ένωσης στον τομέα της συνάψεως δημοσίων συμβάσεων, αλλά δεν παρέχει διευκρινίσεις ούτε όσον αφορά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μια αναθέτουσα αρχή δύναται να θεωρηθεί υπεύθυνη ούτε όσον αφορά τον καθορισμό του ποσού της αποζημιώσεως που δύναται να επιδικασθεί εις βάρος της.
- 87 Η διάταξη αυτή αποτελεί συγκεκριμενοποίηση της αρχής της ευθύνης του Δημοσίου για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από καταλογιστέες σε αυτό παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης. Κατά νομολογία που διαμορφώθηκε μετά την έκδοση της οδηγίας 89/665, αλλά πλέον είναι πάγια, η αρχή αυτή είναι σύμφυτη με την έννομη τάξη της Ένωσης. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι θιγόμενοι ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημιώσεως όταν πληρούνται τρεις προϋποθέσεις, δηλαδή όταν ο παραβιασθείς κανόνας του δικαίου της Ένωσης έχει ως σκοπό την απονομή δικαιωμάτων σε αυτούς, όταν η παράβαση του κανόνα αυτού είναι κατάφωρη και όταν υπάρχει άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της βλάβης που υπέστησαν οι ιδιώτες (αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, C-6/90 και C-9/90, Francovich κ.λπ.,

Συλλογή 1991, σ. I-5357, σκέψη 35· της 5ης Μαρτίου 1996, C-46/93 και C-48/93, Brasserie du pêcheur και Factortame, Συλλογή 1996, σ. I-1029, σκέψεις 31 και 51, και της 24ης Μαρτίου 2009, C-445/06, Danske Slagterier, Συλλογή 2009, σ. I-2119, σκέψεις 19 και 20).

- 88 Στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, η νομολογία του Δικαστηρίου δεν έχει διατυπώσει, όσον αφορά τα ένδικα βοηθήματα στον τομέα της συνάψεως δημοσίων συμβάσεων, λεπτομερέστερα κριτήρια βάσει των οποίων πρέπει να διαπιστωθεί και να αποτιμηθεί η ζημία.
- 89 Όσον αφορά τη νομοθεσία της Ένωσης, πρέπει να επισημανθεί ότι η οδηγία 89/665 τροποποιήθηκε ευρέως από την οδηγία 2007/66/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2007, για τροποποίηση των οδηγιών 89/665/ΕΟΚ και 92/13/ΕΟΚ (ΕΕ L 335, σ. 31), η οποία εκδόθηκε μετά την ημερομηνία των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης. Παρά ταύτα, ο νομοθέτης της Ένωσης δεν θέσπισε τότε διατάξεις επί του σημείου αυτού.
- 90 Ελλείψει διατάξεων της Ένωσης στον τομέα αυτόν, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται να καθορίσει τα κριτήρια βάσει των οποίων πρέπει να διαπιστώνεται και να αποτιμάται η ζημία που απορρέει από παραβίαση του δικαίου της Ένωσης στον τομέα της συνάψεως δημοσίων συμβάσεων (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 19ης Ιουνίου 2003, C-315/01, GAT, Συλλογή 2003, σ. I-6351, σκέψη 46, και της 30ής Σεπτεμβρίου 2010, C-314/09, Strabag κ.λπ., Συλλογή 2010, σ. I-8769, σκέψη 33), αρκεί να γίνονται σεβαστές οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, C-295/04 έως C-298/04, Manfredi κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-6619, σκέψη 98).
- 91 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι οι δικονομικές ρυθμίσεις σχετικά με τα ένδικα βοηθήματα που προορίζονται για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων που τα υποκείμενα δικαίου αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρόμοια ένδικα βοηθήματα του εσωτερικού

δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας) και δεν πρέπει να καθιστούν πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1976, 33/76, *Rewe-Zentralfinanz* και *Rewe-Zentral*, Συλλογή τόμος 1976, σ. 747, σκέψη 5· της 13ης Μαρτίου 2007, C-432/05, *Unibet*, Συλλογή 2007, σ. I-2271, σκέψη 43· της 15ης Απριλίου 2008, C-268/06, *Impact*, Συλλογή 2008, σ. I-2483, σκέψη 46, και της 8ης Ιουλίου 2010, C-246/09, *Bulicke*, Συλλογή 2010, σ. I-7003, σκέψη 25).

- 92 Κατά συνέπεια, στο τέταρτο ερώτημα, στοιχείο γ', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, όσον αφορά την ευθύνη του Δημοσίου για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από καταλογιστέες σε αυτό παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, οι θιγόμενοι ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημιώσεως όταν ο παραβιασθείς κανόνας του δικαίου της Ένωσης έχει ως σκοπό την απονομή δικαιωμάτων σε αυτούς, όταν η παράβαση του κανόνα αυτού είναι κατάφωρη και όταν υπάρχει άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της βλάβης που προκλήθηκε. Ελλείψει διατάξεων του δικαίου της Ένωσης στον τομέα αυτόν, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, να καθορίσει τα κριτήρια βάσει των οποίων πρέπει να διαπιστώνεται και αποτιμάται η ζημία που απορρέει από παραβίαση του δικαίου της Ένωσης στον τομέα της συνάψεως δημοσίων συμβάσεων, αρκεί να γίνονται σεβαστές οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.
- 93 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως αυτής, παρέλκει η απάντηση στο τέταρτο ερώτημα, στοιχείο δ'.

Επί του πέμπτου ερωτήματος

- 94 Με το πέμπτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά τι πρέπει να πράξει ο εθνικός δικαστής αν αποδειχθεί αδύνατον ή εξαιρετικά δυσχερές στην πράξη να εφαρμοστούν οι συνέπειες της ευθύνης.

- 95 Λαμβανομένων υπόψη των απαντήσεων που δόθηκαν στα προηγούμενα ερωτήματα αλλά και της δικογραφίας, τίποτα δεν δείχνει ότι πρόκειται για τέτοια περίπτωση στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 96 Κατά συνέπεια, το ερώτημα αυτό δεν χρήζει απαντήσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 97 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 3, και το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 6, της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της συνάψεως συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, δεν αποκλείουν την εφαρμογή ενός συστήματος κατά το οποίο η μόνη διαθέσιμη διαδικασία, όταν επιδιώκεται η ταχεία έκδοση δικαστικής αποφάσεως, είναι εκείνη που χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι έχει σκοπό να καταστήσει δυνατή την ταχεία έκδοση διαταγής, ότι οι δικηγόροι δεν έχουν δικαίωμα να ανταλλάξουν προτάσεις, ότι, κατ' αρχήν, επιτρέπονται μόνο γραπτές αποδείξεις, ότι δεν έχουν εφαρμογή οι νομικοί κανόνες περί αποδείξεως και

ότι η απόφαση δεν συνεπάγεται οριστικό καθορισμό των εννόμων σχέσεων και δεν εντάσσεται σε διαδικασία σχηματισμού δικανικής κρίσεως με ισχύ δεδικασμένου.

- 2) Η οδηγία 89/665, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/50, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αποκλείει τη δυνατότητα δικαστής ασφαλιστικών μέτρων, προκειμένου να λάβει ένα προσωρινό μέτρο, να προβεί σε ερμηνεία της οδηγίας 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών συνάψεως δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, η οποία ερμηνεία, στη συνέχεια, χαρακτηρίζεται εσφαλμένη από τον δικαστή της ουσίας.

- 3) Όσον αφορά την ευθύνη του Δημοσίου για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από καταλογιστέες σε αυτό παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, οι θιγόμενοι ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημίωσης όταν ο παραβιασθείς κανόνας του δικαίου της Ένωσης έχει ως σκοπό την απονομή δικαιωμάτων σε αυτούς, όταν η παράβαση του κανόνα αυτού είναι κατάφωρη και όταν υπάρχει άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της βλάβης που προκλήθηκε. Ελλείψει διατάξεων του δικαίου της Ένωσης στον τομέα αυτόν, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, να καθορίσει τα κριτήρια βάσει των οποίων πρέπει να διαπιστώνεται και να αποτιμάται η ζημία που απορρέει από παραβίαση του δικαίου της Ένωσης στον τομέα της συνάψεως δημοσίων συμβάσεων, αρκεί να γίνονται σεβαστές οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

(υπογραφές)